

ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆԻ ԱՐԵՒՄՏԱՆԱՅԵՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵՆԷՆ ԱՐԵՒԵԼԱՆԱՅԵՐԷՆ «ՎԵՐԱԾՈՒՄ - ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆ» ԱՌԻԹՈՎ

2001-ին Երեւանի մէջ լոյս տեսաւ Հայաստանի Աստուածաշնչային Ընկերութեան հրատարակած Նոր Կտակարանը արեւելահայերէն թարգմանութեամբ: Հրատարակիչները կը գրեն, թէ մոր հրատարակումը՝ Լիբանան լոյս տեսած արեւմտահայերէն թարգմանութեամբ¹ արեւելահայերէնի «վերածում-փոխադրութիւն» է, որուն իրականացմանը լոյս աւանդում են: Ուստի, մենք այժմ ունինք.

1) Սրբոց Թարգմանչաց յունարեւելեան գրաբար թարգմանութիւնը,

2) Սրբոց Թարգմանչաց գրաբար թարգմանութեան արեւմտահայերէն թարգմանութիւնը եւ

3) Սրբոց Թարգմանչաց գրաբար թարգմանութեան արեւմտահայերէն թարգմանութեան արեւելահայերէն «վերածում-փոխադրութիւն»:

Վերջին երեսնամեակին չորս անգամ հրատարակուած արեւելահայերէն թարգմանութիւնը կատարուած է գրաբարէն, սակայն մկատուած է անյաշող: Նոր հրատարակութիւնը անշի գիտական պիտի ըլլար, եթէ մոյմպէս կատարուէր գրաբարէն եւ ո՛չ թէ արեւմտահայերէնէն: Սա ի միջի այլոց:

Այս մոր «վերածում-փոխադրութեան» մենք անդրադարձանք «Էջմիածին» ամսագրի երկու յօդուածներով (2002 թիւ Ա եւ 2002 թիւ Դ), ուր արտայայտեցինք մեր տարակուսանքը փոխադրութեան աղաղակող թերութիւններու մասին՝ մատնացոյց ընելով մի քանին: Թողուածները լոյս տեսան Հայաստան, բայց արձագանքը եկաւ շատ հեռուէն... Լիբանանէն: Սպասելի ու ցանկալի կ'ըլլար, որ ան լսուէր անելի մօտէն, սակայն անանում փոխադրողները լուր մնացին, թերեւս չցանկանալով պարզել իրենց անձը:

«Արձագանքը» լոյս տեսաւ Ամթիլիասի «Հասկ» ամսաթերթին մէջ (յուլիս-օգոստոս 2002 թուականին, էջ 607-619), ստորագրուած Գեոր. Տ. Զարեհ եպիսկոպոս Ազմատրեանի անունով եւ վերնագրուած «Յանուն գիտականութեա՞ն»:

Ան կասկած կը յայտնէ Աւետարանի հրատարակութեան մեր տուած գնահատականի գիտականութեան մասին եւ, անշուշտ, կ'ընդգծէ զայն (առանց հարցական մշանի): Այս երկու գրախօսականներով մատնացոյց ըրինք, մեր կարծիքով, թարգմանական երկու տասնեակէ անելի սխալներ: Զարեհ եպիսկոպոսը կանգ առաւ անոնց կէսին վրայ, ինչ որ կը մշանակէ, թէ լռելեայն համաձայն է մնացածներուն հետ, թէն իր այդ քայլը կը փորձէ արդարացնել հետեւեալ կերպով. «Սրբազանը շատ մը ուրիշ մանրութներ (!) եւս կը մշէ, որոնցով կը զարմացնէ մեզ: Բայց չարժէր անդրադառնալ անոնց»: Ինչպէս կը տեսնենք

¹ Աստուածաշունչ. Նոր Կտակարան Թիսուս Քրիստոսի: Հրատարակութիւն Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան, գործակցութեամբ Լիբանանի Ս. Գրոց Ընկերութեան, Ամթիլիաս, 1993 (վերահրատարակութիւն՝ 1996):

ստորեւ, եպիսկոպոսը իր գրադատականին մէջ անվերջ «կը զարմանայ»: Մենք եւս կը զարմանանք, որ Ս. Գիրքի աստուածաշունչ բնագիրի ժողովրդականացումը ըլլայ այսքան անխնայ: Հարկ կ'ա՞յ յիշեցնելու, թէ Նոր Կտակարանը Սուրբ Գիրք է եւ աստուածաշունչ Ս. Գիրքը, զոր կը համբուրենք Եկեղեցիին մէջ եւ թէ ան սրբազան աւանդն է, որու մասին Պօղոս Առաքեալը գրած է Գաղատացիներուն. «Այլ թէ մեք կամ հրեշտակ յերկնից անտարանեսցէ ձեզ անելի քան զոր անտարանեսցանք ձեզ, Ազովեալ լիցի: Որպէս յառաջագոյնն ասացաք, եւ արդ դարձեալ ասեմ, եթէ ոք անտարանեսցէ ձեզ անելի քան զոր անեմք, Ազովեալ լիցի» (Գղտ. Ա. 8-9): Անտարանն է ամբողջ աւանդը յանձնուած Եկեղեցիին, մոյն ինքն մարմնացեալ Աստուծմէ. «Ունիցիս օրինակ ողջմտութեան բանիցն զորս յինէն լուար, հաւատովք եւ սիրով, որ ի Քրիստոս Յիսուս: Զբարտըք աւանդն պահեսցիք ի ձեռն Հոգւոյն Սրբոյ ի մեզ բնակելոյ» (Բ. Տիմ. Ա. 13-14):

Մեր մեծաբարբառ յօդուածագիրին կ'ուզենք յիշեցնել հիմնական հարց մը՝ կապուած Ս. Գիրքի թարգմանութեան հետ: 1934-ին Ամենայն Հայոց Հայրապետ՝ Տ. Տ. Խորէն Ա. Վեհափառ Կաթողիկոսը, Երուսաղէմ դրկեց երկու սրբատառ կոնդակներ, որով յրեւելիական կը յայտարարէր ամբողջ տարի մը, սկսեալ 1934-ի Սրբոց Թարգմանչաց տօնէն մինչեւ 1935-ի մոյն տօնակատարութիւնը: Ամենայն Հայոց սրբազնագոյն Կաթողիկոսը «ցանկութիւն եւ բաղձանք սրտի» կը յայտնէր «սրել զգիտակցութիւն ժողովրդեանն եւ ազգիս յիշատակաւ մեծի գործոյն», ամենուրեք հանդիսատրապէս ոգեկոչելով «տարեդարձ ոսկեղէն թարգմանութեան Սուրբ Գրոց ի հայ լեզու, մին ի կարեւորագոյն եւ սքանչելի գործոց յէջս պատմութեան ազգիս»: Երկրորդ սրբատառ իր կոնդակով, Վեհափառ Հայրապետը կը կարգէր Երուսաղէմի երջանկայիշատակ Թորգոմ Պատրիարք Գուշակեանը «ներկայացուցիչ Մեր ի սփիւսս Հայութեան Արտասահմանի»: Նոյն առեւ Նորին Սրբութիւնը կը հրահանգէր. «նախագահութեամբ Զերով եւ մասնակցութեամբ ներկայացուցչաց Ծնող-հազարդ Կաթողիկոսացն Տանն Կիլիկիոյ եւ Ամենապատիւ Պատրիարքին Կ. Պոլսոյ», հաստատուի Թանձնաժողով մը՝ կազմակերպելու տօնակատարութիւնը «ընդ նշանակաւ միութեան համայն ազգիս, լեզուի, մատենագրութեան եւ քաղաքակրթութեան ամենայն Հոգեւոր ստեղծագործութեանց»: Յորելիմական տօնակատարութիւնները կատարուեցան մեծ շուքով եւ վերջաւորութեամբ՝ երջանկայիշատակ Թորգոմ Պատրիարքը խմբագրական մը հրատարակեց Երուսաղէմի ՍԻՈՆ ամսագիրին մէջ, ուր կը խօսէր Ս. Գիրքի հայերէն մոր թարգմանութեան մը մասին: Բնագիրի ընտրութեան հարցի մասին ան կը գրէ. «Գործը, անելորդ չըլլայ կրկնել, լեզուի կամ ճաշակի հարց չէ մեզի համար. այդ կէտը կարելի է պատշաճապէս կարգադրել մէկ կամ միւս ձեռին մէջ հաւասարապէս. մեր տեսութեամբ սկզբունքի խնդիր է ան, վարդապետական տեսակէտ մոյմիսկ, որուն՝ ներելի չէ անուշադիր մնալ»: Երկար բացատրութիւններ տալէ ետք, հեղինակը կ'եզրակացնէ. «Հայերէն գրաբար Աստուածաշունչը, իբրեւ Ոսկեդարեան հնագոյն թարգմանութիւնը Եօթնասնիցիին, իր վրայ ունի անոր այդ բոլոր առաւելութիւնները. արժան է հետեւաբար, որ անոր վրայէն կատարուի մոր թարգմանութիւնը. մեր աշխարհաբար Աստուածաշունչին բնագիրը պէտք է լինի մեր գրաբարը միայն»:

Մեծ հայրապետին յանձնարարութիւնը եղած է կատարել աշխարհաբար թարգմանութիւնը՝ աչքի առաջ ունենալով յունարէն բնագիրը եւ անոր գրաբար թարգմանութիւնը: Այդպէս կը թուէր ըլլալ նաեւ Լիբանան կատարուած արեւմտահայերէն թարգմանութիւնը, որու առաջին էջին վրայ գրուած է, թէ թարգմանութիւնը կատարուած է յունարէն եւ գրաբար բնագիրներէն: Նոյնը չի կրկնուիր արեւելահայերէնի կողքին վրայ, սակայն կ'են-

Հարց կը ծագի, թե կարելի՞ է ըսել, որ տուեալ պարագային *«կարեւորությունը տրված է բովանդակության, քան թե ձեռին»*, որ «վերածող-փոխադրողները» «ճշգրտությունը «փնտրեցին գտան իմաստի, քան խոսքի արտաքին կաղապարի մեջ»: Արդեօք «ծնաւ»ը դառնալով «ծնեց» կաղապարը փոխուեցա՞ւ, բովանդակութիւնը փոխուեցա՞ւ, «իմաստային համապատասխանը» տրուեցա՞ւ, դարձա՞ւ *«ժամանակակից հայերենով Նոր Կտակարան»* մորազոյն թե՛ մտածողությամբ եւ թե՛ արտահայտության կերպերով: Վերջապէս, «այսօրվա մարդուն» համար տղամարդու երեխայ ծնիլը «հասկանալի եղա՞ւ»:

Ստեղծուած անյարմար վիճակէն մի կերպ դուրս գալու մտահոգութեամբ գերաշնորհ եպիսկոպոսը կը փորձէ ցոյց տալ, որ այսօրուայ «հայերէն լեզուին բնաւ խորթ չէ (!) հօր մը համար «ծնաւ» բացատրութիւնը: Չէ՞ որ, -գրած է ան, - *«մենք հաւասարապէս «ծնող» կը կոչենք թե՛ հայրը եւ թե՛ մայրը»*: Սրբազան եպիսկոպոսը կամ կը շփոթէ «ծնել» բայի եւ «ծնող» ենթակայական դերբայի իմաստային տարբերութիւնը, կամ կը մոյմացնէ անոնց իմաստները: Արդ, հայրն ու մայրը «ծնող» կոչելը կը նշանակէ՞, թէ երկուքն ալ հաւասարապէս ընդունակ են «ծննդաբերելու»: Ջարեհ եպիսկոպոսը կը դիմէ օտար լեզուի բառարաններուն եւ կ'ընդգծէ «ծնել» բայը, բայց ոչ ենթակայական դերբայ «ծնողը», որ parent է եւ ոչ «ծննդաբերող»...: Parent բառը «ծննդաբերող» իմաստն ունի արդեօ՞ք:

Ստիպուած, Ջարեհ Սրբազանը փորձ մը կ'ընէ կացութենէն դուրս գալու: Դարձեալ օգտագործելով ոչ թէ «ծնել» բայը, այլ մոյմ այդ «ծնողը», որ թէեւ մոյմ արմատն ունի, բայց տարբեր իմաստներ, այս անգամ մեզ հաճոյանալով ցոյց կուտայ, որ մենք «հոգեւոր ծնող» ենք մեր կողմէն ձեռնադրուած քահանաներուն համար: Բայց մենք «հոգեւոր ծննդաբերող» ենք...:

Գերյարգելի եպիսկոպոսը կը շարունակէ մեր «մէկ-երկու ուրիշ բառերու առնչուած անճիշտ մկատողութիւններ»-ը եւ կ'ըսէ, թէ մենք սխալած ենք «Մատթեոս Բ. 4 համարին մէջ գրաբարի «քահանայապետս եւ դպիրս» (յունարէն՝ *ἀρχιερεὺς καὶ γραμματεὺς*) բառերուն «աւագ քահանաներ եւ օրէնքի ուսուցիչներ» թարգմանութիւնը անճիշտ գտնելով: «Ծան գլուխը» (յարգարծան եպիսկոպոսի արտայայտութիւնն է) թաղուած է միշտ բառացիութեան սկզբունքին կառչածութեան մէջ, այլապէս Սրբազանը մոյմիսկ պէտք է գնահատէր այս թարգմանութիւնը՝ *«ճշգրտութեամբ (!) եւ հասկնալիութեամբ տեսակետէն»*:

«Վերածող-փոխադրողները» եւ գեր. եպիսկոպոսը չեն տեսներ իրենց «անգնահատելի» այս թարգմանութեան առաջացնելիք տարակուսանքն ու շփոթը «այսօրվա մարդուն» մէջ: Այս առթիւ նշենք, որ թարգմանիչները թէեւ կը պնդեն, թէ չեն կառչած բառացիութեան սկզբունքին, սակայն քիչ մը վեր տեսանք, թէ ինչ ստացուեցաւ «ծնաւ» - «ծնեց»-էն:

Բայց խնդիրը այդ չէ միայն: «Քահանայապետս եւ դպիրս» բառերու թարգմանութեան մասին տրուած բացատրութիւնները յստակ կը վկայեն, որ անոնց մօտ այդ երկու սկզբունքները *«կառչածության»* եւ *«իմաստի մէջ ճշգրտություն փնտրելու»* համակեցութեան (symbiose) մէջ են: Աւետարանին մէջ կը հանդիպինք «քահանայապետ» (եզակի) եւ «քահանայապետք» (յոգնակի) ձեւերուն: «Վերածող-փոխադրողները» եզակի բառը կը թողում անփոփոխ, այսինքն՝ կառչած կը մնան, իսկ երբ բառը յոգնակի է՝ «այսօրվա մարդուն» հասկնալի ընելու համար կը դարձնեն «ավագ քահանա»:

Փորձենք այժմ տեսնել, թէ վերածող-փոխադրողները ինչպէս են թարգմանած «քահանայապետ» (եզակի) *ἀρχιερεὺς* բառը: «Թարմացած մտածողությամբ» այսօրուայ մարդը այդ բառի տակ ի՞նչ պիտի հասկնայ. պատրիարք, եպիսկոպոս, թէ կաթողիկոս (տե՛ս Էդ. Աղայան, Արդի հայերենի բացատրական բառարան, հատոր Բ. էջ 1565): Առաջին դարուն, Պաղեստինի մէջ ո՞ր կը գտնենք հրեայ պատրիարք, եպիսկոպոս կամ կաթո-

Ջարեմ եպիսկոպոսի ընելով, ամանում վերածող-փոխադրողները «պարզապես ճիշտ իմաստը կփորձեն (!) արտահայտել»: Բայց այդ «օրենքի ուսուցիչները» «իրենց» մասնագիտութենան շատ հեռու, մոտ գործերով են զբաղում: Օրինակ, ամխղճաբար «ուսեն զտունս այրեաց, պատճառանօք յերկարեալ յաղօթս» (Մարկոս ԺԲ. 40): Նախադասութեան «փոխադրութիւն» է. (օրենքի ուսուցիչները) «այրի կանանց տներն են հափշտակում նրանց ձեռքից (!), իսկ մյուս կողմից» (!) կեղծավորությամբ երկարացնում են իրենց աղոթքը»:

Վերջապէս, «դպիր» բառի «փոխադրութեան» հարցին մէջ անհետևողականութիւն ալ կայ: Օրինակ, Ա. Կորնթացւոց (Ա. 20) թուղթին մէջ *γραμματεῖς*-ը, որ Ս. Թարգմանիչները «դպիր» թարգմանած են, փոխադրողները դարձուցած են «ուսյալ մարդիկ», բայց ոչ «օրենքի ուսուցիչ»:

Հիմ Կտակարանին մէջ 36 անգամ կը հանդիպի «դպիր» բառը: Ինչպէ՞ս վարուիլ անոնց հետ: Ելից գիրքին մէջ (Ե. 6, 10...) անոնք կը յիշուին «գործավարներու» հետ եւ անոնց «մասնագիտութիւններէն» է նաեւ հում աղիւս պատրաստողներուն յարդ մատակարարելը: Իսրայէլի Դաւիթ թագաւորի օրօք «դպիրները» (*γραμματεῖς*) նոյնպէս կը յիշուին «գործավարներու» հետ: Եթէ հաւատամք Սրբոց Թարգմանչաց թարգմանութեան, ապա անոնք «քսան եւ չորք հազար» հոգի են («եւ քսան եւ չորք հազար դպիրք» (Ա. Մանցորդաց, ԻԳ. 4): Գ. Մակարայեցւոց (Դ. 15) գիրքի համաձայն, «դպիրները» (կարծեցեալ «օրենքի ուսուցիչները») մարդասիրտ կազմակերպող կաշառակեր մարդիկ են՝ «զոպիրսն իբրեւ զկաշառաքենկս»: Ուստի, իւրաքանչիւր դէպքի համար թարգմանիչները պիտի առանձին բա՞ռ հորինեն: Սա մեզ ո՞ր կը տանի:

Բայց ահա «դպիր» բառի իսկական բացատրութիւնը. «*լեզու իմ որպէս ցրիչ արագագիր դպրի*» (Սաղմոսաց գիրք ԽԴ. (ԽԵ.) 2): Եօթանասանից թարգմանութեան մէջ. *ή γλωσσά μου κάλαμος γραμματέως ὁζυγράφου*:

Գեր. եպիսկոպոսը մեզի հարց կուտայ, թէ արդեօ՞ք վերածող-փոխադրողները «սխալ կ'ընեն. ո՛չ. պարզապէս բնագրին ճիշտ իմաստը կը փորձեն արտայայտել: Անոնք փորձած են «այսօրվա մարդուն» դպիր *γραμματεῖς* բառը հասկնալի դարձնել»: Անտարակոյս սխալ են ըրած, շատ սխալ: Սուրբ Գիրքը փորձադաշտ չէ՞, որ ցանկացողը անոր վրայ փորձեր կատարէ: Առանձին յօդուածներով, ծանօթագրութիւններու մէջ ինչքան կը կամենայ, թող փորձէ: Գիտում բժիշկները մոր դեղ պատրաստելու ատեն, զայն մարդուն վրայ փորձարկելէ առաջ կը փորձարկեն կենդանիներու վրայ եւ երբ համոզուին, թէ ան մարդուն համար վնասակար չէ, այլ ընդհակառակը՝ օգտակար է, այն ատեն դեղը կը դնեն շրջանառութեան մէջ:

Ս. Թարգմանիչները *γραμματεῖς*, ինչպէս բազմիցս նշուեցաւ, թարգմանած են «դպիր», իսկ Հիմ Կտակարանին մէջ 29 անգամ թարգմանուած է «դպրապետ», թէ ինչո՞ւ քննութեան հարց է: Գոյութիւն ունին տարբեր տեսակի դպրապետեր. «դպրապետ իշխան զարուցմ» (Դ. Թագ. ԻԵ. 19), «դպրապետ ժողովրդեան երկրին» (Երեմ., ԾԲ. 25): Պարսից Արտաշէս թագաւորի արքունիքին մէջ կային «արքունի դպրապետք» (Եսթէր, Թ. 3): Ինչպէ՞ս պիտի վարուէին «փոխադրողները», եթէ արեւելահայերէնի «վերածէին» նաեւ Հիմ Կտակարանը: Պիտի ընդգծեմ, որ, ի պատիւ «փոխադրողներուն», մէկ անգամ Գործք Առաքելոցին մէջ (ԺԹ. 35) հանդիպող «դպրապետ» բառը անոնք «օրենքի ուսուցչապետ» չեն թարգմանած, որովհետեւ իրենց համար պարզ էր, որ խօսքը Եփեսոսի հեթանոս յոյն վարչական անձնատրութեան կը վերաբերի. «*լոնցոյց դպրապետն զամբոխն եւ ասէ. Արք եփեսացիք, իսկ ո՞վ է ի մարդկանէ, որ ոչ գիտէ զԵփեսացոց քաղաքս մեհենազարդ մե-*

ծին Արտեսեայ դիցն եւ Դիոսկետեայ: Վերածողները այս նախադասութիւնը փոխադրել են հետեւեալ կերպ. «Քաղաքի քարտուղարը (!) լոնցրէց ամբոյսին եւ աւագ. Ով եփեաւ-ցիւնը, կա՞ մեկը, որ չգիտէ, թէ Եփեսոսը պահապանն է (!) մեծ Արտեսիսի մեհյանի եւ երկնքից ընկած նրա պատկերի (!)»:

Փոխադրութիւնն, անշուշտ, Սրբոց Թարգմանչաց բնագիրէն չէ, այլ վատ թարգմանութիւնն է Nestle-Aland-ի անգլերէնէն, ուր γραμματεὺς թարգմանուած է «town clerk» «Clerk», ճիշտ է, կը նշանակէ «քարտուղար», բայց այս պարագային «քաղաքի քարտուղար» չէ, որովհետեւ նման պաշտօն ընդհանրապէս գոյութիւն չունի: «Clerk» այստեղ կը նշանակէ (այսօրվա մարդուն հասկնալի) քաղաքապետի քարտուղար կամ «քաղաքային վարչութեան քարտուղար», որ ճիշտ իմաստն է clerk բառին:

Ծարուհակենք: Փոխադրողները, որ մտահոգուած են «այսօրվա հայ մարդու» կողմէն «դպիր» բառի իմաստը սխալ հասկնալու հնարատրութենէն, ամենեւին չէ՞ն մտածեր, թէ ան ի՞նչ կը հասկնայ «վարդապետ» կարդալով: Νομοδιδάσκαλος-ի διδάσκαλος-ը ճիշտ նշելով՝ «ուսուցիչ», Քրիստոսի առնչութեամբ բառը կը պահեն անփոփոխ, ինչպէս որ այն կայ գրաբարով՝ «վարդապետ» (գրաբար կը նշանակէ «ուսուցիչ»): Այսօրուայ մարդուն համար «վարդապետ» բառը յստակ իմաստ մը ունի, որ է «կուսակրոն քահանա, որ ապրում է վանքում կամ հոգեւոր իշխանության կարգադրությամբ ուղարկվում որեւէ քաղաք իբրեւ քարոզիչ, փոխանորդ կամ եկեղեցական գործերի կառավարիչ (Տե՛ս էդ. Աղայան, Արդի հայերենի բացատրական բառարան, հատ. Բ, էջ 1365):

Զարեհ եպիսկոպոսը «խորը գիտելիքներ» կը ցուցաբերէ նաեւ յունարէն բնագրիի հարցին մէջ եւ «ի նորոյ» կը բացատրէ Մատթէոսի Աւետարանի Գ. 9-ի յունարէն էջերէն բայը եւ կը հաստատէ, թէ վերածող-փոխադրողները ճիշտ են վարուած այն «դուրս բերել» թարգմանելով: Նախ կանգ առնենք «վերածող-փոխադրողներու» փոխադրութեան վրա: Եպիսկոպոսի մէջբերած գրաբար նախադասութիւնն է. «ի քարանցս յայցսնէ յարուցանել»: Բայց ասիկա նախադասութեան կէսն է միայն, միւս մասը չէ մէջբերուած. թերեւս այն շատ անճոռնի է եւ ամօթ է ամբողջացնել զայն: Նախադասութիւնն է. «Կարող է Աւտուած ի քարանցս յայցսնէ յարուցանել որդիս Աբրահամու» (ընդգծուածները եպիսկոպոսը «կրճատած» է): Ո՞ր քարերէն եւ ինչպէ՞ս է Աւտուած դուրս բերած Աբրահամի որդիներ: Ո՞վ է զանոնք զետեղած քարերու մէջ: Գերաշնորհ եպիսկոպոսը կը քննադատէ մեր գրածը. «մեր առաջին թարգմանիչները յունարէն էջերէն բայը հասկցած են յարուցանել, կանգնեցնել կամ վերականգնել իմաստով», այսինքն կը պնդէ, որ Ս. Թարգմանիչները յունարէն այդ բայը հասկցած են «դուրս բերել» իմաստով:

Սուրբ Թարգմանիչները էջերէն բայը հասկցած ու թարգմանած են «կանգնեցնել» (Ա. Թագաւորութեանց Ե. 3, Ժողովող Դ. 10, Յովհաննէս Բ. 19, Բ. 20, Գործք Առաքելոց Ժ. 26), ինչպէս նաեւ «Նա կանգնեաց զնիզակն իւր» (Բ. Թագաւորութեանց ԻԳ. 18): Կարելի՞ է արդեօք թարգմանել «Նա իր նիզակը դուրս բերեց» (բայց ո՞րտեղէն դուրս բերաւ): 'Εγεῖρεν բայը թարգմանած են նաեւ «յարուցանել» (Ելից ԻԳ. 5, Դատաւորաց Բ. 16, Բ. 18, Գ. 9, Գ. 15, Ա. Թագաւորութեանց Բ. 8, Բ. Թագաւորութեանց ԺԲ. 17, ԺԸ. 31, Գ. Թագաւորութեանց ԺԱ. 14, ԺԱ. 23, Դ. Թագաւորութեանց Դ. 31):

Խնդրոյ առարկայ նախադասութեան իմաստն է, որ Աւտուած ամենակարող է եւ կրնայ քարերուն ալ հոգի ու մարմին տալ:

Զարեհ եպիսկոպոսը «նորովի» կը բացատրէ նաեւ κεῖται (կը գտնուի) բայը (անորոշ ձեւը՝ κετθαι): Ծուարէն բնագիրն է. ἀξίνῃ πρὸς τὴν ρίζαν τῶν δένδρων κεῖται (Մատթէոս Գ. 10), որը Ս. Թարգմանիչները թարգմանած են. «Տապար առ արմին ծառոց

դնի»: Քննադատը, եթե «ի քայանցս յայցանէ»-ի պարագային մախադասութիւնը կիսատ կը թողու, այս պարագային ան ընդհանրապէս չի մէջբերեր, թերեւս խուսափելով «թարգմանութեան» անոտոմիութիւնը ցուցադրել: Իսկ թարգմանութիւնն է. «կացինն ահա պատրաստ է (!) կտրելու ծառերն իրենց արմատներով», կարծես կացինը մարդ ըլլայ, որ պատրաստ է ծառ կտրելու: Այնուհետեւ, ընթերցողին ապակողմնորոշելու նպատակով, տունեալ հատուածէն բոլորովին անկախ կը մէջբերէ մեր թարգմանութիւնը. «տապարը ծառերու արմատին քով կը գտնուի»², վերջին ընդգծուած բառին կցելով երկու հարցական մշաններ (??), թէ տեսե՛ք, ինչպիսի անմտութիւններ կ'ըսէ «Էջմիածնի» յօդուածագիրը: Ըստ Ջարեմի եպիսկոպոսին՝ *κεῖται*-ն «գտնուեցաւ» չի մշանակեր, այլ «պատրաստ ըլլալ»: Բայց, աւա՛ր, ի՞նչ ընենք, որ *κεῖσθαι* «գտնուիլ» կը մշանակէ եւ Ս. Թարգմանչաց կողմէ այդպէս թարգմանուած է. «գտնանիցէք մանուկ պատեալ ի խանձարոս» (Ղուկաս Բ. 12) (յունարէն բնագիրին մէջ *εὗρίσσετε βρέφος ἐσπαργανωμένον καὶ κεῖμενον ἐν φάτνῃ*, «եւ գտնի՛ք զՄարիամ եւ զծովսէփ եւ զմանուկն եղեալ ի մօտը» (Ղուկաս 2.16) (յունարէն բնագիրին մէջ. *καὶ ἀνεῦρον τὴν Μαριάμ καὶ τὸν Ἰωσήφ καὶ τὸ βρέφος κεῖμενον ἐν τῇ φάτνῃ*): Սուրբ Թարգմանիչները *κεῖσθαι* բայը թարգմանած են նաեւ «կալ» («կենալ»), որ պարզապէս գտնուիլ կը մշանակէ³ (Բ. Թագ. Ը. 10, Եսայի Թ. 4, Երեմիա ԻԴ. 1, Մատթէոս Ե. 14, ԻԸ. 6, Ղուկաս Բ. 34, ԻԴ. 12, Յովհաննէս ԺԹ. 29, Ի. 5, 6, 7, 12, Բ. Կորնթ. Գ. 15, Փիլ. Ա. 17, Ա. Թեսաղ. Գ. 3, Ա. Տիմոթ. Ա. 9, Ա. Յովն. Ե. 19):

Քանի որ մենք մեզի թոյլ չենք տար իջնելու «Յունագէտ եւ Գրաբարագէտ» եպիսկոպոսի մակարդակին, ստիպուած կը վերադարձնենք սխալմամբ մեր հասցէին յղած խօսքերը. «Ողբա՛մ զքեզ: Նման մօտեցում եւ քննադատութիւններ կասկածելի կը դարձնեն ո՛չ միայն յունարէնի իր իմացութիւնը, այլ նաեւ գրաբարի իր իմացութիւնը»: Աւելցնենք միայն մեր կողմէն՝ նաեւ Սուրբ Գրոց իր իմացութիւնը: Մեր առաջին յօդուածին մէջ գրած էինք Մատթէոսի Աւետարանի Ա. 19 համարի եւ Յիսուսի ծննդեան պատմութեան մասին: Յովսէփի յունարէն բնորոշումն է *ὁ ἀνὴρ αὐτῆς*, որ կը մշանակէ այդ նորա: Թարգմանիչը յունարէն *ὁ ἀνὴρ* բառը եւ անոր գրաբար այդ բառը, որ կը մշանակէ ամուսին, թարգմանած է մշանաւ: Աւետարանիչը մախորդ համարին մէջ գրած է՝ *πρὶν ᾧ συνέλθεῖν*, որով ըսել ուզած է «*մինչ չէ եկեալ առ միմեանս*», ինչպէս թարգմանած են ոսկեդարեան մեր թարգմանիչները, այսինքն թէ Մարիամի այդ իմացաւ, որ իր կինը յղացած է իրենց կենակցութենէն առաջ:

Ջարեմ եպիսկոպոսի յաջորդ «բառաքնութիւնը» կը վերաբերի Մատթէոսի Աւետարանի առաջին մախադասութեան. «Գիրք ծննդեան Յիսուսի Քրիստոսի որդւոյ Դաւթի որդւոյ Աբրահամու»: Մենք առարկեցինք՝ ցոյց տալով, որ «վերածող-փոխադրողները», չգիտես ինչ պատճառաբանութեամբ, «խմբագրած են» Սուրբ Թարգմանիչներուն՝ «Գիրք ծննդեան» բառերը փոխարինելով «ազգաբանութիւն» բառով: Վերջինիս մասին քիչ մը ետք: Ջարեմ եպիսկոպոսը մեզի կը սորվեցնէ, թէ «Գիրք ծննդեան»-ը եբրայաբանութիւն

² «Վերածող-փոխադրողները» եւ Գեր. եպիսկոպոսը եթէ ուշադիր ընթերցէին Մատթ. Գ. 10 համարի ամբողջ մախադասութիւնը, չէին հանդգնի «կացինը պատրաստ է» թարգմանել, նաեւ Ջարեմ եպիսկոպոսը չէր զուարճանար մեր «կացինը կը գտնուի» թարգմանութեամբ: Իսկ մախադասութեան շարունակութիւնն է. «ամենայն ծառ, որ ոչ առնէ զպտուղ բարոյ»՝ հատման եւ ի հոտ արկանի: Համարի իմաստն է. «կացինը կախուած է իւրաքանչիւր ամառու ծառի զուլսին» եւ ոչ ընդհանրապէս բոլոր ծառերու, ինչպէս ըսուած է անոնց թարգմանութեամբ:

³ Բ. Ս. Ղազարեան, Գրաբարի բառարան, հտ. Ա, Երեւան, 2000, էջ 620:

այսչափար կը մնանք: Մեծայարգ եպիսկոպոս, այդ բառարանները «այսօրու» մարդու լեզուի բառարաններ են, արդի՞ հայերենի բառարաններ են: Հայկազեան լեզուի բառգիրքը բացատրութիւնները կուտայ գրաբար եւ թրքերէն: Այսօրուայ մարդը գրաբարախօս է ու թրքախօս: Ո՞ր մնաց «վերածող-փոխադրողներու» մտահոգութիւնը, որ «կարդաց-վածն ամբողջապէս եւ ուղիղ կերպով հասկանալի լինի այսօրվա մարդուն», որ, ինչպէս ըստեցաւ, պիտի նպաստէր Նոր Կտակարանի արեւելահայերէն հինգերորդ «նոր» հրատարակութեան հասկնալիութեան:

Այնուհետեւ, եպիսկոպոսը կը վկայակոչէ Ստեփանոս Մախասեանցի «Հայերէն բացատրական բառարանը», որտեղ հեղինակը «ազգաբանել» բայի բացատրութիւնը տուած է ըստ... «Հայկազեան բառգրքի» եւ հետեւելով անոր՝ մէջբերած է Մովսէս Խորենացիի տուեալը, իսկ երկրորդ օրինակը համապատասխանաբար Էդ. Աղայեանի առաջին բացատրութիւնն է: Յաջորդը, 1969-ին Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի հրատարակած «Ժ ա մ ա ն ա կ ա կ ի զ Հայոց Լեզվի բացատրական բառարան»-ն է, ուր խնդրոյ առարկայ «ազգաբանութիւն» բառին (Ջարեմ եպիսկոպոսի ազմի յիշումով) «միակ իմաստ մը կը տրուի, թէպէտ՝ «հմացած» որակումով (!) «որեւէ տոհմի ճիւղագրութիւն, սերնդաբանութիւն», ըսել է՝ «այսօրուայ մարդու համար անհասկանալի»...

Ջարեմ եպիսկոպոսի համար փրկարար օղակ չեն կրնար ծառայել անոր յիշած միջնադարեան եւ ժամանակակից ուսումնասիրողների «ազգաբանութիւն», «ազգահամար» բաներու օգտագործումը, այդ բաներու օգտագործումը գիտահետազոտական աշխատանքներուն մէջ: Այդ բոլորին մենք շատ լաւ տեղեակ ենք, բայց եւ վստահ, որ անոնք հիմք չեն կրնար ծառայել «Գիրք ծննդեան»-ը «ազգաբանութեամբ» փոխարինելու համար:

Ջարեմ եպիսկոպոսի «լեզուափմացութեան» յաջորդ օրինակը կը վերաբերի լուծարէն չենեօս բառի «ծնունդ» թարգմանութեան: Ան ցոյց կուտայ, որ «ստվորական իմաստով» (!) կը նշանակէ «լինելութիւն, ըլլալը, յառաջ գալը», որմէ նաեւ՝ «ծնունդին» յառաջ գալուն պատմութիւնը, ծննդաբանութիւնը, ազգաբանութիւնը: Օտաւ հեռուէն սկսելով, ան հասած է իր նպատակին՝ «ազգաբանութեան»:

Եթէ չենեօս կը նշանակէ «լինելութիւն» եւ այդպէս է օգտագործուած միջնադարեան հայ մատենագրութեան մէջ, ապա ի՞նչ կ'առաջարկէ եպիսկոպոսը, «սրբագրե՞մք» Սրբոց Թարգմանչաց թարգմանութիւնը, գրեմք «Գիրք լինելութեան» կամ «Գիրք լինելո՞յ»: Եթէ այդ ոգիով շարունակենք, ի՞նչ կը մնայ «Թագուհի թարգմանութեանց»-էն: Փոխադրողները կը կարծեն, որ «ծնունդ» է թարգմանուած միայն Մատթ. Ա. 1 համարին չենեօսը, մինչդեռ այդպէս են թարգմանուած ամբողջ Նոր Կտակարանի չենեօսները (Մատթ. Ա. 1, 18, Ղուկ. Ա. 14, Յակ. Գ. 6, Տիմ. Գ. 5): Մնացած «ծնունդ»-ներու լուծարէններն են. չենեօս (Մատթ. Գ. 7, ԺԲ. 34, ԻԳ. 32, Ղուկ. Գ. 7) եւ կը վերաբերին ոչ թէ մարդու «ծննդեան», այլ օձերու («ծնունդը իծից»), որ ունի աւելի բացասական իմաստ, չենեօս կը նշանակէ «ծննդեան օր», «ծննդեան տօն» (Մատթ. ԺԴ. 6, Մարկ. Զ. 21) եւ միայն մէկ անգամ՝ չենեօս «մարդ», «մահականացու» իմաստով (Մատթ. ԺԱ. 11): Ինչպէս համոզուած ենք, ամբողջ Նոր Կտակարանին մէջ «ծնունդ» բառով ոչ մէկ անգամ չենեօս բառ չէ՝ թարգմանուած:

Հին Կտակարանին մէջ եւս, լուծարէն բնագիրի չենեօսը թարգմանուած է «ծնունդ» (Ծննդոց Զ. 9, Ժ. 1, 32, ԺԱ. 10, 27, ԻԵ. 12, 19, ԼԲ. 9, ԼԶ. 1, 9, ԼԷ. 2, Խ. 20, Հոռ. Բ. 11, Դ. 18, Ա. Մնաց. Ա. 28, Դ. 3, 21, Յուդիթ ԺԲ. 18, Բ. Մակ. Է. 23, Ժող. Է. 2, Իմաստ. Գ. 12, Է. 12, ԺԴ. 26, Եզեկ. Դ. 14, ԺԶ. 3): Կայ եւ «ծննդոց անասնից» չենեօս Չճան (Իմաստ. ԺԹ. 10) եւ «ծնունդ թռչնոց» չենեօս Ժճան (Իմաստ. ԺԹ. 11): Չենք կարծեր, որ փոխադրողները թարգմանէին «անասունների լինելություն» կամ «թռչունների լինելություն»:

